

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”

Конформизъм и приемане на другите в младежка възраст

Професионално направление 3.2 Психология

Автор: Николай Иванчев

Дисертационният труд на тема „Конформизъм и приемане на другите в младежка възраст“ представя обширно изследване в сферата на конформността и факторите, които я обуславят в психиката и поведението на български младежи. Работата е развита в 4 основни глави на 166 стр, а с включена литература трудът е 187 стр с 386 цитирани литературни източници. Приложени са всички използвани методики в изследването. Първите три глави са посветени на литературен обзор върху изследванията в тази сфера, а четвъртата обхваща емпиричната част – дизайна на изследването и статистическите резултати. Кратко, но изчерпателно са обхванати многобройните варианти, предлагани от различни автори, относно възрастовата периодизация и определянето на младежката възраст. В крайна сметка, докторантът приема диапазон от 15 до 35 годишна възраст с избрани 3 възрастови подгрупи. Основният социален контекст за формиране на личността на младия човек е представен по линия на взаимоотношенията с родители, учители, авторитети, с приятели и на описаните стегнато, но в много интересен параграф младежки субкултури. В тези социални кръгове протичат както общите процеси на формиране на личността, така и специфичните форми на адаптация, на общуване и социализиране. Във втората глава, посветена на същността, причините и следствията на конформизма са обхванати последователно видовете социално влияние като важни детерминанти на конформността, многообразните проявления на конформизма, предизвикани или стимулирани от различни групови влияния, различни видове информация или натиск и др. Иванчев продължава по-нататък с начините или формите на отговор на социалното влияние, между които съгласие, идентификация, интернализация, конформизъм, но също и антиконформните поведения и нагласи и т.н. Внушителен брой изследвания е представил докторантът и относно различни

фактори за проявата и развитието на конформността както от страна на личностни черти /напр, авторитарност, когнитивни особености/, така и от страна на социалните групи, в т.ч. фактори като вид, големина, състав на групата, които действително са класически фактори в литературата върху социалните влияния.

Глава трета продължава с представяне на изследователските постижения в сферата на по-конкретни взаимозависимости между конформното поведение и мотивация за одобрение, себепожертвувателен защитен стил на личността и приемането на другите. Нерядко в литературата социалната желателност е в ролята на придружаващо и поясняващо проявено качество във връзка с един или друг въпросник – в случая обаче дисертантът я е поставил в смисъла на мотивация за одобрение, илюстрирайки с данни от изследвания, които представят тази особеност на личността едновременно като защитно поведение, търсещо синхрон със социални очаквания и норми, и като потребност от приемане и одобрение. Особено съществени за обсъждания труд са параграфите, представящи същността на връзките между защитни стилове, защитни механизми и конформно поведение. Личностните защитни механизми и стилове, изразявани в междуличностни комуникации са връзката на конформното поведение и справянето с различни по сложност всекидневни ситуации. За изследването е избран себепожертвувателният защитен стил. Логично се търси връзката на защитните механизми и стилове с приемането на другите хора, което от своя страна заедно с чувството как човек е приеман от другите се разглеждат като проява на конформното поведение. Това е и иновативен аспект на работата, тъй като се прави опит да се свържат позитивните феномени на приемането на другите и чувството, че си приеман, които общо корелират по-скоро с конструктивните междуличностни и вътрегрупови поведения, с конформизма. Логиката тук е потърсена във факти относно положителни самооценки и положителни приемания от страна на другите в ролята им на стабилизиращи емоционалната атмосфера и отношения в много групи и допринасящи за собствено чувство за благополучие, както и за ефективно сътрудничество в социални групи и ситуации. Не са отминати и отрицателните ефекти при крайните прояви на обсъжданите явления. За тази теоретична част може да се каже, че представя докторанта като един много добре ориентиран и с богати познания в дискутираната област млад учен, както и с високо научен стил, отлична ерудираност, изразена в стотици източници, използвани умело и включени коректно из целия текст на дисертационния труд. Това, което сякаш е засенчено от стремежа да бъдат цитирани всички постижения на автори в сферата, е една по-цялостна собствена позиция, която сега като че ли по-скоро се подсказва на

различни места, вместо смело да бъде заявена. Не може да не се отчете факта, че все пак това е една проблематика, стояща в класиката, така да се каже, на социалнопсихологичното познание, което вероятно предизвиква внимателност у докторанта.

В четвърта глава е представено изследването във всички негови аспекти и фази, включително резултатите в техния съдържателен, табличен и графичен вид. Целта на изследването е да се изследват конформизма и конформното поведение в младежка възраст при различни ситуации и различни групи, както и да се проучи взаимовръзката със защитни механизми и себепожертвувателния защитен стил на личността, мотивацията за одобрение, приемането на другите и чувството за приетост от тях. В очакванията е да се анализира конформното поведение, проявено поради стремеж към популярност, поради възприет натиск от връстници и авторитети в различни области на живота и по отношение на различни дейности, в т.ч. и девиантни и към поемане на риск. Положителен момент е, че освен в проявите конформизмът ще се изследва и под формата на изразяване мотивация за одобрение и на защита на личността наред с използване на различни защитни стилове и механизми. Изследвани са 441 лица – студенти от два университета, но по произход от различни селища на страната. Хипотезите отразяват целта на изследването, но при задачите главно 4, 5 и 6-та са обвързани с изследователските очаквания, докато първите три задачи засягат по-скоро процедурно-методически страни на работата. Използваният инструментариум впечатлява с богатство от преведени, адаптирани и модифицирани скали и тестове от различни методики, както и включен експеримент в дизайна на изследване. Включени са немалко скали за Себепожертвувателен защитен стил, за Лъжа, тестове Приемане на другите и Как се чувстваш приет от другите, скала за Конформност - автономност, модификации на скали за конформност, в т.ч. за измерване на възприет натиск от връстници, поради популярност, а също и за изследване на конформизъм в различни ситуации и др. под. Експериментът, проведен в рамките на изследването е насочен да проследи влиянието на всички променливи от модела върху конформни поведения относно технически въпроси, модни тенденции и медии. В двете приложения към труда са представени всички използвани методи – общ брой – 8 и два вида илюстрации- снимки, използвани в експерименталната ситуация. За статистическата обработка на данните са използвани факторен, корелационен, регресионен анализ, т-тест, непараметрични тестове и др. Резултатите са представени в текста коректно и чрез 49 таблици, 51 фигури. Данните относно проявеността на конформизма в младежка възраст показват, че е предимно

със средна изразеност, което Иванчев обяснява основателно със спецификата на възрастовия период, през който и по данни от други български изследвания са водещи индивидуалистичните нагласи и ценностни ориентации. Хипотезите са потвърдени – както работните, така и основната хипотеза на изследването, което само по себе си е факт, доказващ добре изградените теоретико-хипотетични очаквания, както и релевантността на използваните методики, /вкл. валидността им/. При такава постановка и при множеството използвани методи, в т.ч. и експериментална ситуация, изводите естествено са сериозен брой и обхващат психични феномени от различно естество – поведенчески нагласи, защитни механизми, конформно поведение, изследвано в ситуации на избор, различия по пол и др. Най-съществените от резултатите показват високата значимост на чувството на приетост от другите и на защитния механизъм псевдо-алтруизъм в ролята им на фактори, влияещи върху конформизъм в младежка възраст. Следващи по значение на своето влияние са фактори като защитен механизъм формиране на реакция, себепожертвувателен защитен стил, социална желателност и др. Същественото тук е, че се доказва спецификата на влиянието на факторите – например при най-важните -чувство на приетост от другите влиянието е разнопосочно, а при псевдо-алтруизъм, влиянието е еднопосочно, но в противоположна посока – към намаляване на конформизма. Представени са влияния на всички фактори в тяхната специфика при представяне и интерпретация на резултатите. Изяснени са и различията между възрастови подгрупи във връзка с конкретни дейности и ситуации и степента на конформизъм, както и как и доколко проявяват конформизъм спрямо авторитети, родители и т.н.

Биха могли да се направят следните основни бележки

- При представянето в теоретичните части на състоянието на проблематиката изложението сякаш генерализира смисъла на конформизма върху широк кръг явления – развитието на социализацията на човека например е тълкувано в такъв смисъл, а в крайна сметка все пак не би трябвало прекалено да се разширява конкретният и общо приет смисъл на конформизма в социалната психология,
- Големият брой важни емпирични резултати създава очакване за обобщени изводи и практически препоръки, засягащи такъв значим въпрос като ориентацията и проявите в една от най-важните за човека, а и за обществото, възрасти – младежката; такива изводи не се представени, а заслужава да бъдат изведени в отделен параграф. Например, относно влиянието на защитния механизъм псевдо-алтруизъм по посока на намаляване на конформизма при избора на приятели, за поемане на риск и поради възприет натиск от връстниците, за употреба на наркотици и др, са много важни и

сериозни изводи, на основата на които може да се мисли за научно-практически препоръки относно изграждането още в ранна възраст целенасочено алтруистична мотивация.

Представените приноси не само, че приемам като реални, но смятам, че са изразени в доста лаконична форма. Може да се каже, че цялото изследване е един високо положителен принос за проблемната сфера на конформизма – принос е както поради рядко вижданата в докторски дисертации толкова широка и богата панорама от изследователски методи и от разнообразни интересни резултати и тяхното отлично представяне, но и поради обогатяването на феноменологията на конформизма със социалнопсихични и личностни особености, ситуативни фактори, систематизирани в една постановка.

Авторефератът отразява адекватно дисертационния труд.

В заключение, предлагам убедено на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор по психология“ на Николай Иванчев.

Рецензент: доц. д-р Йоланда Зографова
Институт за изследване на населението и човека,
Българска академия на науките

Дата

04.10.2013 г.